

מחודש לחודש

מכורש מלך פרס ועד ריזה שאח

לכאורה יחסי איראן עם ישראל יכולים להיחשב כידידותיים, גם אם לא הגיעו לשלב של יחסים דיפלומטיים מלאים, מחשש עינא בישא מצד הערבים, שהרי איראן היא מדינה מוסלמית ויש לה צרות ביחסים עם עיראק שכנתה הערבית. מספר הקולות של מדינות ערב באו"ם הוא 18, וזו מספר הקולות הנוספים, שהערבים יכולים לגייס — הגוש הסובייטי, ה־מדינות המוסלמיות וכו' — הוא יותר מ־20! זהנה, איראן מחזיקה בזה וגם מזה אינה מניחה את ידה, היא מפיקה את מלוא התועלת מקשרי המסחר, היצוא והידיע הטכני והמדעי עם ישראל. אך בו בזמן היא נזהרת מ־להפגין ברבים את הקשרים הידידותיים עם ישראל על ידי יחסים דיפ־לומטיים מלאים, או על ידי הזמנת מדינה שרוחשת ידידות לאיראן ל־חגיגות רשמיות, אפילו אם חגיגות אלה נוגעות למלך כורש, שהיה מלך חסד ושנתן רשות לגולי בבל, בשנת 538 לפני ספּה"ג, לשוב לארץ ישראל ולבנות את בית המקדש (עזרא א', 44-1).

אולם התירוץ שנתן ריזה שאח אינו תירוץ כלל. ראשית, אין "הגישה ה־קשוחה והבלתי גמישה" סיבה מספקת ליחס לא־אדיב של אי הזמנה לחגיגות כאלה. שנית, מה עניין שמישה אצל הר סיני? ושלישית, זוה עיקר: הרי מדיניות כפולה ורב־ת־סתירות זו אינה חדשה עם השאח הפרסי; הוא נהג כך כלפי ישראל גם לפני מלחמת ששת הימים, לפני שבאה לעולם אותה אמתלה של "חוסר גמישות" ישראלית. הוא נהג כך מחשש נקמנות ערבית בזירה הבינלאומית וביחסי המסחר, והוא מוסיף לנהוג כך גם עתה, אלא שהפעם מצאה התנהגותו ביטוי לא־אדיב באי־הזמנה לחגיגות כורש, התנהגות שאינה נאה כל עיקר. ברור שאין מדינת ישראל יכולה להרשות לעצמה לראות התנהגות זו כפוגעת

בטהראן, בירת פרס, המכונה איראן, גערכו זה לא כבר חגיגות יום השנה ה־2,500 לייסוד האימפריה של פרס על ידי כורש מלך פרס. מדינת ישראל לא הזמנה לחגיגות אלה, איראן מקיימת קשרי מסחר חשובים ביותר עם ישראל ואף מקבלת מ־ישראל סיוע טכני והדרכה בשטחים שונים. השליט הנוכחי של איראן אינו שונא ישראל ואף על יחסו לעדה ה־יהודית אין להתלונן, אף על פי כן החליט שלא להזמין את ישראל ל־חגיגות. על החלטה זו ועל דרכי הכסל של המדיניות הבינלאומית ושל תכונות אנוש מסוימות כדאי לעמוד כאן, מטעמים אחדים.

ראשית, את רעיון החגיגות הגה ויזם ראש עיריית ירושלים, מר ט. קולק שנתבקש לפני שלוש שנים על ידי ריזה שאח להעלות לפניו תכנית יעילה להגברת התיירות לארצו. מר קולק ועוד שני ישראלים ביקרו בא־ראן, דנו באפשרויות והגישו תזכיר לשאח ובו ההצעה, שבעוד שלוש שנים, ביום השנה ה־2,500 לייסוד ה־אימפריה הפרסית על ידי כורש, אפשר יהיה לרכו את תשומת לב ה־עולם על מדינה זו. החגיגות יביאו לפרס תיירים רבים ואף יוסיפו כבוד למדינה. אין צורך להוסיף שאף ה־מציע, מר קולק, לא הזמין לחגיגות, כשם שלא הזמין נציג ממשלת ישראל. במסיבת עיתונאים נשאל השאח משום מה לא הזמנו שתי מדינות מסוימות לחגיגות האמורות. השאח ענה: "אחת הארצות האלה מגלה גישה קשוחה ובלתי גמישה מאוד. מאחר שאנו סבורים, כי אין להצדיק גישה מעין זו, הרי קיימים בינינו חילוקי דעות". אין ספק, שהמלך ה־איראני התכוון בזאת לישראל, וכי ביקש לתרץ את אי האדיבות מצידו לגבי ישראל ב־גישה הקשוחה ובלתי גמישה מאוד של ישראל בעניין אי הנסיגה מהשטחים המוחזקים וכו'.

אם אין לקוות כרגע לשינוי בולט לטובה ביחסה של סין העממית ל־ישראל. אמנם, כבר ראינו שינויים בולטים במדיניות סין העממית, כגון השינוי ביחסה ליוגוסלאוויה של טיטו. למעשה, לא התייחסה פורמוזה מעולם בידידות לישראל ובהצבעה הגורלית ב־29 בנובמבר, 1947, לא תמכו נציגי סין הלאומנית באו"ם בכינון מדינה יהודית. אכן, מדינת ישראל לא היתה חייבת לצי"אן קיי שק שום חוב מדיני או מוסרי.

לכאורה, ניתן לומר, כי כניסתה לאו"ם של ממשלה, המייצגת 750 מיליון תחוק אירגון רעוע זה ותוסיף לו משקל ייצוגי. האם יקל הדבר על פעולותיו ותפקידיו של איר־גון בינלאומי זה? שאלה גדולה היא. ה"ויטו" הסיני במועצת הבטחון עלול לשחק לגמרי פעולותיו של מוסד זה לגבי רוב שאלות המנסרות בעולם המדיני. מצד שני יש לשער, כי סין העממית תהא מעוניינת למנוע הסדר אמריקני-סובייטי בשאלות חיוניות ו־כפיתו של הסדר כזה על שאר מדינות העולם. שתי מעצמות־העל, אמריקה וברית המועצות, לא תוכלנה מעתה להוציא מתחומי הדין וההכרעה של או"ם את כל אותן השאלות החיוניות ואת כל הסכסוכים הקשים, שאינן רוצות שאירגון או"ם יטפל בהם. ה־מעצמה השלישית, סין העממית, תרים קולה באו"ם נגד כל הסדר מסוג זה, ותשים אותו לאל. מעצם העובדה, ש־הנשיא ניקסון שואף להבנה עם פקינג ומוכן לבקר שם בפברואר הבא, יש ללמוד, כי ואשינגטון מוכנה לקבל את הדין בנידון זה. הנסיעה למוסקבה, שתבוא בחודש מאי הבא, רק מאשרת את ההנחה, כי הצדדים יצטרכו להס־תגל מעתה למעבר ממצב של דו־קיום למצב של חלת־קיום בין המעצמות. אמנם, צו אן־ליי מצא לנכון בזמן האחרון להצטנע ולטעון, כי סין ה־עממית אינה מעצמה גדולה ואף לא מעצמה גרעינית, אבל כל זה לא בא אלא לשבר את האוזן. למעשה נהיר לו, לראש ממשלת סין, כי הוא נתון בעמדה איתנה למדי, ואולי איתנה מדי, משיצטרך לוותר הרבה לנשיא ארה"ב במר"מ הבא. אמנם, הוא רואה צורך בהבנה עם אמריקה, כתריס ב־פני הסכנה הרוסית. אבל עדיין לא ברור כלל מה מחיר הוא מוכן לשלם תמורת הבנה זו.

באמת. אבל ההתנהגות לכשעצמה מא־לפת כפרק בתורת "המדיניות הריא־לית" בימינו.

הקהילה היהודית באיראן השתתפה בחגיגות כורש השתתפות מלאה ו־ראתה בה שמחה מיוחדת לעצמה, שכן קשרי המסורת על המלך כורש הם דבר יותר מציאותי לגבי יהודי פרס מאשר לגבי רבים אחרים מבני איראן החדשה. מר קרמאניאן מזכיר הכבוד של הקהילה הביע את שביעת רצונו ממצעמים ומצבם של יהודי איראן ואף אמר שהקהילה אסירת תודה לריזה שאח ומכריזה על כך בפומבי ושלא בפומבי. הוא הוסיף:

"אבל יש סיבה אחת להרגשת אי נחת מצד הקהילה, ויש לציין זאת למען האמת והצדק. בעצרת הגדולה של ראשי מדינות ועמים ומנהיגי עולם אחרים בלט היעדרם של נציגי העם היהודי ושל מדינת ישראל. אין זאת כי במאורע חשוב זה מילאו תפקיד מסויים שיקולים מדיניים ו־שמרנות קיצונית, והוא דבר שיש להצטער עליו".

בתנאים השוררים במזרח התיכון ובארצות ששליטם הוא שליט יחיד, אפילו הוא "מלך חסד", גילה מזכיר הכבוד של קהילת יהודי איראן מידה מסוימת של אומץ, הראוייה גם היא לציין.

כניסת סין לאו"ם

כניסת סין לאו"ם היתה לעובדה. בהצבעות על ההצעה האמריקנית ועל ההצעה האלבנית נהגה ישראל באופן עצמאי. מצד אחד הפגינה ידידות ל־ואשינגטון, בתמכה בהצעת "השאלה החשובה" המצריכה שני שלישים — שאלת גירוש פורמוזה מאו"ם. מהצד השני, לא נמנעה בהצבעה על ההצעה האלבנית אלא תמכה בה, כי מאחר שנפלה ההצעה האמריקנית לא היה מה שימנע את קבלת ההצעה האלב־נית על כניסת סין העממית לאו"ם. כל הצבעה בצד ואשינגטון, או אפילו הימנעות מתמיכה בהצעה האלבנית לא היתה משונה את התוצאות. ואילו לגבי סין העממית היה צעד כזה מת־פרש כעוונות וכהתנגדות לכניסתה לאו"ם. וכבר אמר השגריר יוסף תקוע, כי ישראל לא נתכוונה לתמוך בגירוש פורמוזה אלא בכניסת סין העממית לאו"ם. היתה זו הושטת יד לסין ה־עממית ומחווה דיפלומטית חשובה, שעתידה אולי לתת פירות בעתיד, גם

אה לשכנעו, שאפשר יהיה להגיע להסדר חלקי כזה כמעט לפי תנאי סאדאט: הפסקת אש מוגבלת בזמן, נסיגה ניכרת של צה"ל בסיני (36 מיל) ומעבר צבא מצרי אל החוף המזרחי של התעלה. התמורה היחידה, שרוג'רס התכונן לתת לישראל בעד הסדר חלקי היו — "פאנטומים" נוספים. מלבד זאת באה התביעה של רוג'רס מישראל, שתודיע על הסכמה מבחינה עקרונית לנסיגה כוללת, שההסדר החלקי בסואץ הוא רק שלב ראשון שלה.

התנגדות מוחלטת של מאיר ודיין להסדר חלקי כזה מתנגדים עתה ראש הממשלה גולדה מאיר ושרי בטחון משה דיין התנגדות מוחלטת. אופייני הדבר, שדווקא משה דיין, שיהיה בשעתו אבי הרעיון על הסדר חלקי בסואץ ונסיגה חלקית של צה"ל תמורת הפסקת אש בלתי מוגבלת, הוא העומד עכשיו בראש המתנגדים להסדר חלקי נוסח רוג'רס, מהטעם הפשוט, שההסדר המוצע על ידי רוג'רס שונה לחלוטין מההסדר ששרי הבטחון היה מוכן לשאת ולתת עליו. אין זאת, כי סיסקו ויתר הרבה מדי למצרים והבטיח לסאדאט מה שאסור היה לו להבטיח בלי ידיעתה ובלי הסכמתה של ישראל. מטעם זה מוסריים דבריה החריפים של מרת מאיר בכנסת לפני שבועיים נגד "תכנית ששת הסעיפים" של רוג'רס, תכנית שהעלה בנואמו בעצרת אר"ם. ומטעם זה מוסריים גם כן דברי דיין, המציג היר בפירוש, שאין להיכנס למו"מ עם רוג'רס וסיסקו לפני שתחדש אמריקה את משלוח מטוסי ה"פאנטום" לישראל, מכיוון שמעמדה של ישראל נחלש נוכח משלוחי הנשק הסובייטיים ה"מוגברים", שעליהם הוסכם בשעת ביקור סאדאט במוסקבה. אמנם רוג'רס הכריז הכרזה תקיפה נגד הצעד של מוסקבה, כנראה, לפי רמז מ"הבית הלבן". אך שר החוץ אבן שב מארה"ב לישראל, גם אחרי הכרזה זו, בידיים ריקות. הנסיון מצד מזכירות המדינה להרגיע את ישראל על ידי הצעה של משלוח ועדת חקירה לבדיקת צרכי הנשק — ודאי שלא הצליח ורואים אותו בירושלים כטכסיס להרוויח זמן גרידא, ולהשהות את משלוח ה"פאנטומים" שהייתה נוספת.

אין בירושלים אשלייה ביחס לכוונותיו של רוג'רס לטווח רחוק יותר.

סכנת העימות האמריקני-סובייטי פחתה

לדעת הנשיא ניכסון כבר הביאו הדברים עם פקינג והמסע המתוכנן לבירת סין תוצאה ברוכה אחת לפחות: פחתה סכנת העימות האמריקני-סובייטי במזרח התיכון ובים התיכון. הנשיא נוכח לדעת, כי במוסקבה באה מודאגים מאוד מאפשרות זו של הידברות בין ואשינגטון ופקינג, אם כי הוא הדגיש לא פעם ששיחות אלה לא יהיו מכוונות נגד צד שלישי. באינו מידה לא פחתה דאגה רוסית זו לוכיח העובדה, שבשעת ביקורו הח"גני בפאריס מצא ברוז'ניב לנחון להזהיר מפני סכנת "קנוניה אמריקני-נית-סינית". נוסף על כך חוששים הרוסים מפני הגברת השפעתה הבינלאומית של סין העממית עם כניסתה לאו"ם ונוכח העובדה, שעמים רבים מבקשים כעת את קירבתה זידידותה של סין העממית — כפי שמציגים בחוגי ממשלת פקינג. סין העממית הוכיחה גם כן, שהיא יכולה להיות גמישה למדי בשעה שהיא מעוניינת לערער עמדות של ברה"מ בחלק אחר של העולם, כגון בבאלקאן, למשל. ה"סינים נהפכו פתאום מאויבי המושב" עים של מרשל טיטו למבקשי טובתו וידידותו. ואין צריך לומר, שזה שינה את יחסו של טיטו לאלבניה, בעלת בריתה המסוריה של פקינג. גם פיתוח הקשרים הסיניים עם רומניה מדאיג את הרוסים.

כל העובדות האלה גרמו לכך, ש"הנשיא ניכסון התחיל לראות את מזרח התיכון כאיזור בעל חשיבות חיונית והתחיל שם מבטחו בנסייעתו הקרובה למוסקבה, שתיישר את ההדורים גם בנוגע לאיזור זה. בואשינגטון מניחים, כנראה, שהרוסים לא יתנו לסאדאט שליט מצרים לפתוח במלחמה חמשה לפני ביקורו של ניכסון במוסקבה, בחודש מאי. מכיוון שכך החליט הנשיא ניכסון, עוד ביולי שעבר, למסור את כל הטיפול בענייני המזרח התיכון לידי מזכיר-המדינה רוג'רס. הוא נתן לו סמכות להשיג הסדר חלקי בין ישראל ומצרים בתנאי שלא ייפג"עו האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל.

אבל הנשיא ניכסון התעלם מן האפשרות, שמדינת ישראל לא תמצא לשון משותפת עם רוג'רס. מזכיר-המדינה וסגנו מר סיסקו הצליחו כנ"כ

תנאי לחידוש המו"מ בתיווכה של אמריקה. בעניין זה שולטת תמימות דעים בקבינט הישראלי.

הציבור היהודי בארה"ב — לפעולה

בינתיים דנים מנהיגי הציבור הישראלי בארה"ב, כפי שהוא מיוצג ב"ועידת הנשיאים", בפעולה הנחוצה, כדי להיאבק נגד תכנית רוג'רס, היממה סכנה חמורה לבטחון מדינת ישראל. מה הם סיכויי של מאבק זה? יוכל היות שהעיתוי אינו מוצלח ביותר, אך ישראל והציבור היהודי באמריקה אינם שואפים לעימות עם הממשל. הכל היו מעדיפים התערבות של הנשיא ניקסון וריסון היפעולות של מזכירות-המדינה הנעשות לטובת מצרים. אבל כרגע המצב הוא כזה, שאין הנשיא מתערב בפעולות רוג'רס והוא נוהג לו לעשות כראות עיניו. משום-מה מוסיף רוג'רס להיות בטוח, כי סאדאת "מונח בקופסה" גם אחרי חתימת ההסכם עם הרוסים ואחרי הביקור במוסקבה. כל הטענות של נציגי ישראל בנידון זה לא השפיעו ובמזכירות-המדינה שוררת הידיעה, כי סאדאת רוצה להיחלץ מ"חיבוקו של הדוב הרוסי". לשאלה איך יעשה זאת — עדיין אין תשובה המתקבלת על הדעת. אך מזכיר-המדינה רואה כדרך היחידה למניעת מלחמה ולהשתחררות מודרגת של הימצרים מעול האפיטרופסות הצבאיות הרוסיות את ההסדר החלקי, שיוליך להסדר סופי מצרי-ישראלי.

בתנאים אלה אין לישראל ברירה אלא לגלות התנגדות למו"מ, כל עוד לא תחודש אספקת ה"פאנטומים". אמנם, חובה על ישראל להיזהר מלעורר את הרושם המוטעה, כאילו כל דאגתה היא לחידוש אספקת ה"פאנטומים" בלבד, וכאילו בזאת תיפתרנה כל השאלות השנויות במחלוקת בין אמריקה וישראל. אם אמנם אמריקה מתייחסת למדינת ישראל כאל שותף בעל-ערך וחשיבות, הרי אין תפקידו של השותף האמריקני מסתיים באספקת נשק בלבד, משום שאספקת נשק, ואפילו הוא חיוני ביותר, אינה אלא דבר ארעי ולאור המצבים המשתנים חלים שינויים גם בערכה ובחשיבותה של אספקת זו.

י . מ י ש א ל

המגמה היא: להביא את ישראל לידי נסיגה כמעט מוחלטת לקווי הגבול של שנת 1967. "תכנית ששת הסעיפים" חוזרת אל "תכנית רוג'רס" הראשונה, ובפרטים חשובים אחדים היא אף גרועה ממנה. וזאת עושה רוג'רס למרות מה שנחלש מעמדו במידה ניכרת בממשלה לאחר התבוסה באו"ם בהצבעה על סין ופורמוזה. דעת-הציבור באמריקה מוכרחה לראותו כאחראי העיקרי לכשלהן זה, משום שגילה אופטימיות יתרה, מהיותו משוכנע ש"מובטח רוב פשוט להצעה האמריקנית על דיון בשאלת פורמוזה כ"שאלה חשובה" ומשום שהתעלם לגמרי מן האפשרות, שנציגי ארצות כמו תוניסיה ומארוקו וכן נסיכויות המפרץ הפרסי לא יקיימו הבטחותיהן. אולם, הלחץ המצרי-סורי היה כנראה חזק יותר מן ההשפעה האמריקנית ונציגי המדינות האמורות מעלו באימון, לאכזבתו הרבה של מר בוש, ראש הימשלת האמריקנית באו"ם. בין כך ובין כך, הציבור באמריקה רואה ב"רוג'רס את מי שחייב לתת את הדין. האם נוהג לו למר רוג'רס, להיכנס בשלב זה לסכסוך עם ישראל על תנאים שהוא מציג להסדר חלקי עם מצרים? האם לא מוטב היה אילו הוסיף לשמש איש-ביניים במקום לקבוע מסמרות ולתת גושפנקה אמריקנית לתביעות מצרים? אמנם, אנו מרוחקים עדיין שנה תמימה ממועד הבחירות לנשיאות בארה"ב, אבל מזכיר-המדינה עלול להגיע למצב, שבו לו יוכל עוד לחפות על כשלונותיו זמן ניכר לפני הבחירות, וכבר שמענו בעבר על החלפת מזכיר-מדינה גם בשנה שלפני בחירות.

ממשלת ישראל מבקשת הבהרות לפני כעשרה ימים נפגש שר החוץ אבא אבן עם השגריר האמריקני ויליאם בארבור, וביקש ממנו בשם ממשלת ישראל הבהרות נוספות בשאלת תיווך רוג'רס לשם השגת הסדר חלקי בתעלת סואץ. הרושם הכללי של העמדה הישראלית הוא: ממשלת ישראל אינה נרתעת מפני קרע עם ואשינגטון, גם אם אינה סבורה, שזהו הרגע המתאים ביותר לכך, וגם אם אינה חפצה כלל בקרע כזה. חידוש משלוח ה"פאנטומים" וביטול שש הינקודות של ויליאם רוג'רס הן שתי התביעות העיקריות מצד ישראל כי